

*ПРИХОДЬКО С. М., кандидат політичних наук, доцент
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
Україна, м. Полтава*

ПРИНЦИПИ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДЯН З ВЛАДОЮ В КОНТЕКСТІ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Однією з найбільш визначальних характеристик сучасного постіндустріального суспільства є «центральне місце теоретичних знань як джерела нововведень і формулювання політики» [1, с. 18]. При цьому загальний інтелектуальний рівень людей суттєво зростає. А відтак такі реалії потребують чіткого визначення оптимальних форм організації суспільства. Із цього приводу Д. Белл наголошував, що «взаємодія між суспільною структурою і політичним порядком стає однією з головних проблем влади в постіндустріальному суспільстві» [1, с. 17], оскільки підвищення інтелектуального рівня людей безпосередньо має впливати на зміну відносин між владою і суспільством. Все більше громадян беруть участь у політичних процесах, намагаючись активніше захистити свої інтереси. Тому зміни у структурі суспільства мають сприяти новим принципам організації політичної влади.

Слід констатувати факт, що в сучасному вигляді організація політичної сфери фактично не відповідає засадам постіндустріального суспільства. Так, Е. Тоффлер ще у 1980 р. у праці «Третя хвиля» зазначав, що діюча система організації влади – система представницької демократії – є атрибутом епохи індустріального суспільства: «Всі політичні партії, конгреси, парламенти, верховні ради, президенти, прем'єри, структури урядової демократії є застарілими і готові до перетворень» [4, с. 618]. Іншими словами, саме вся система представницької демократії не виконує повноцінно владні функції в постіндустріальну епоху через організаційну та процесуальну громіздкість, непрозорість, бюрократизованість, недостатню мобільність. Натомість, сучасні реалії потребують більшої оперативності і, головне, більшого залучення громадян до розробки і навіть прийняття політичних рішень. Адже, ситуація, коли обрані посадовці, м'яко кажучи, не завжди виконують свої передвиборчі обіцянки, є поширеною. А щось змінити виборці можуть лише під час наступних виборів. Тобто, люди фактично відчужені від

політичних процесів. Отже, однією з передумов застарілості системи представницької демократії є відсутність дієвих механізмів зворотного зв'язку між прийнятими владними рішеннями і рівнем їх сприймання з боку суспільства. Це має наслідком відчуження громадськості від влади та прагнення людей мати якомога більший вплив на політичні процеси, насамперед, у міжвиборчий період.

Часто громадяни, не маючи можливості налагодити контакти з владою, вдаються до прямої дії та ще й у силовій формі. Зрозуміло, що пряма дія не може вирішити всіх суспільних проблем. Тому в нинішній ситуації цілком об'єктивно зростає інтерес до різних моделей прямої демократії вже з урахуванням можливостей постіндустріального суспільства. Ідею про необхідність використання сучасних телекомунікаційних технологій для забезпечення громадянам права «ухвалювати власні політичні рішення» у загальному вигляді запропонував Тоффлер у зазначеній праці [4, с. 676]. В сучасних умовах мережа Інтернет, різні соціальні мережі суттєво спрощують можливості безпосередньої взаємодії з владою.

Для реалізації принципів прямої демократії в умовах постіндустріального суспільства найоптимальніші можливості створює система електронної демократії. Одразу ж слід зробити застереження стосовно розмежування понять «електронний уряд» та «електронна демократія». Так, російський вчений Ю. Ірхін характеризує електронний уряд як «спеціалізовану комплексну систему взаємодії структур виконавчої влади, громадян, організацій громадянського суспільства і бізнес-структур за допомогою Інтернету» [3]. Для повноцінного функціонування такої системи правління потрібні певні технічні умови. Найбільш важливими серед них Ю. Ірхін вважає такі. Це – інформаційна присутність органів державної влади з відповідною базою даних: архів документів, поточна інформація, наявність механізмів для вільного спілкування громадян з представниками влади, «наявність спеціальних інструментів і можливостей для залучення громадян до обговорення і ухвалення рішень, інструментів он-лайнних консультацій з населенням, дискусійних форумів з питань політики і дій органу влади, он-лайнних опитувань, можливостей отримати відповідь на запити по електронній пошті і підписатися на здобуття інформації по електронній пошті» [3]. Наявність таких технічних умов забезпечує у роботі уряду відкритість, інформаційну прозорість і доступність, принцип зворотного зв'язку, сприяє «підвищенню оперативності і ефективності управлінських рішень, зниженню витрат на утримання

державного апарату, підвищенню продуктивності праці державних службовців, боротьбі з корупцією в урядових структурах» [3]. Такі принципи роботи уряду забезпечують належний якісний рівень функціонування управлінських структур, а відтак створює додаткові можливості для взаємодії громадян з владою, здійснення впливу на неї.

Варто наголосити, що діяльність владної системи в такому форматі пов'язане передусім із здійсненням суто управлінських функцій, наданням населенню певних адміністративних послуг, а систему електронної демократії слід розглядати ширше. Вона має включати широкий комплекс політичних відносин, зокрема, повноцінну участь громадян у політичних процесах: обговорення різних проблем суспільного життя і навіть прийняття владних рішень. Тому зазначені принципи функціонування електронного уряду потрібно розглядати як частину цілісної системи електронної демократії.

Для того, щоб вона була дійсно дієвою формою народовладдя, доцільно не відмовлятися повністю від механізмів представницької демократії, а поєднати її окремі засади з принципами прямої демократії вже з урахуванням телекомунікаційних технологій постіндустріального суспільства. Тобто, представницькі виборні органи влади зберігаються, але з наданням громадськості реального права контролювати їх дії не ситуативно, а в постійно діючому on-line режимі. У цьому контексті на серйозну увагу заслуговує модель, запропонована Л. Волковим і Ф. Крашенінниковим [2]. Вона передбачає участь громадян у вирішенні питань громадського життя завдяки різним формам електронного волевиявлення. Її перевагою є забезпечення громадянам можливості прямої участі в обговоренні та вирішенні різних проблем, не залишаючи свого помешкання або знаходячись у будь-якому місці. Це дозволяє забезпечити основоположний принцип демократії – провідним джерелом і носієм влади є народ.

Основними різновидами такого механізму реалізації народовладдя слід відзначити такі. Шляхом голосування через Інтернет можна брати повноцінну участь в обговоренні численних суспільних проблем. Головне питання полягає в адекватному врахуванні підсумків такого опитування. Звичайно, в обговоренні може взяти незначна кількість людей, але це вже питання до них, якою мірою вони зацікавлені у вирішенні цих проблем. Ми часто можемо спостерігати картину, коли на виборах до місцевого самоврядування бере участь не більше 30 % громадян. Але

легітимність органів влади від цього не зменшується. Необхідно розробити механізми підрахунку результатів такого опитування, щоб вони обов'язково були враховані при прийнятті відповідних рішень.

Як уже зазначалося, оптимальна форма народовладдя має зберігати представницькі виборні органи влади. Але принципи взаємодії виборців з обраними посадовцями мають бути змінені. Насамперед слід забезпечити «живий вимір довіри до обраного представника». «Цей механізм дозволяє здолати існуюче у нинішньому реальному світі обмеження часу та полягає в тому, що виборці можуть вибирати свого представника тільки через великі проміжки часу. Механізм рухливої довіри дозволяє вимірювати рівень підтримки діяльності представника постійно» [2]. Через певний проміжок часу після виборів, коли депутати мають змогу проявити себе, громадянам надається право висловити їм довіру в on-line режимі. Це цілком доцільно робити за аналогією голосування в соціальних мережах. Але цим взаємодія не обмежується. Важливо забезпечити постійне спілкування. «Грунтуючись на повній, відкритій і загальнодоступній інформації, виборці підтримують живий зворотний зв'язок зі своїми представниками, що виключає всякий потенційний сенс для політика дезінформувати виборців стосовно своїх намірів», а «політична нечесність стає практично безглуздою» [2]. Відкликання виборцями обраних представників можливо також здійснювати в on-line режимі. Застосування такої системи має стимулювати обраних посадовців виконувати свої передвиборчі обіцянки, працювати на користь своїх виборців. Водночас їм має бути надано можливість пояснювати свої дії, якщо вони матимуть непопулярний характер. Наявність постійного живого спілкування сприятиме постійному відстеженню основних суспільних потреб і оперативного реагування на них.

Отже, електронна демократія створює сприятливі можливості для активних форм політичної участі громадян, насамперед з точки зору їх можливості впливати на прийняття владних рішень. При збереженні найбільш ефективних надбань представницької демократії громадянам надаються широкі права реалізовувати свої інтереси шляхом постійної взаємодії з органами влади. Причому вже на принципово нових засадах – постійно функціонуючого зворотного зв'язку виборців зі своїми обранцями. В такий спосіб реалізується ідеологія дієвого народовладдя, коли кожна людина отримує реальну можливість активної участі у перетворенні навколишнього життя на протизагаду очікуванням благ від держави. З іншого боку, втілення зазначених механізмів електронної демократії має підвищити

авторитет і відповідальність державної влади. Високий рівень її професіоналізму залишається важливим фактором забезпечення гідного життя людей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество / Д. Белл [пер. с англ.]. – М.: Academia, 2004. – 788 с.
2. Волков Л. Облачная демократия [Электронный ресурс] / Л. Волков, Ф. Крашенинников. – Режим доступа: <http://sidenotes.ru/Book/Annotation/18>.
3. Ирхин Ю. В. «Электронное правительство»: зарубежный опыт и российские реалии. [Электронный ресурс] / Ю. В. Ирхин. – Режим доступа: http://ars-administrandi.com/article/Irhin_2009_1.pdf.
4. Тоффлер Э. Третья волна / Э. Тоффлер [пер. с англ.]. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. – 778 с.